

De onderzoeker van 2020

Het verhaal gaat dat de beroemde hoogleraar Nieuwe Testament Herman Ridderbos (1909-2007) op zijn college exegese voorlas uit het manuscript van zijn commentaar op Matteüs. Hij was daarmee bezig voor de in bepaalde kringen al even beroemde serie Korte Verklaring der Heilige Schrift (die anders dan de naam doet vermoeden vaak uitgebreid inging op bepaalde wetenschappelijke discussies). Het ging om een echt manuscript: om met de hand in schriftjes geschreven aantekeningen. Toen Ridderbos het af had, stak hij de Oudestraat over naar het gebouw van uitgever Kok en vertrouwde hij zijn vol geschreven schriftjes toe aan de drukker die er een mooi zwart boekje van maakte. Dit was oplettende studenten niet ontgaan en zij schaften de publicaties van hun professor direct aan. Dat scheelde hun flink wat schrijfwerk op college. Zodra Ridderbos dit door had, ging hij echter snel over op een ander onderwerp. Dat was niet zo moeilijk, want hij was in zijn onderzoek ook al weer met andere dingen bezig.

Het gaat hier om een in de overlevering wellicht wat gekleurde schets van de gang van zaken van zo'n vijftig jaar geleden. Het gaat er, hoe dan ook, tegenwoordig wel wat anders aan toe. Het van de docent verwachte onderwijs en zijn/haar eigen onderzoek lopen over het algemeen wat minder vloeiend in elkaar over. Ook de afstand tussen onderzoeker en uitgever is letterlijk en figuurlijk heel wat groter geworden. Je moet heel wat meer moeite doen om dingen gepubliceerd te krijgen. Daarbij wordt doorgaans ook van de schrijver verwacht dat zij/hij de tekst 'camera ready' aanlevert.

Over tien jaar zal dat allemaal nog versterkt zijn. We zien dat het onderzoek op het terrein van de theologie zich steeds verder specialiseert. Onderzoekers verdiepen zich in detailstudies of begeven zich op het 'meta-niveau' van hoge methodologische abstractie. Dat leent zich doorgaans niet voor het onderwijs. Daarin word je als docent geacht de stof aan te bieden in een goede samenhang van alle deelgebieden en met verbindingen naar de wereld zoals de student die ervaart.

Een tendens in het onderzoek is ook dat het steeds zakelijker wordt. De onderzoeker wordt geacht duidelijk aan te geven wat het doel is van het onderzoek en langs welke weg die kan worden bereikt. Dat wordt versterkt door het feit dat men steeds meer wordt geacht om voor het onderzoek externe bronnen van financiering aan te boren. Dat lukt alleen als je een duidelijk plan hebt. Daar hoort doorgaans ook bij dat je het onderzoek in teamverband opzet. De onderzoeker van 2020 is niet meer de solist die op eigen houtje briljante ideeën uitwerkt en/of als een monnik ijverig werkt aan dat grote overzichtswerk. Het wordt minder romantisch, maar wel wat meer realistisch.

Als universiteit spelen we op deze tendenzen in door de onderzoeker van nu goed voor te bereiden op zijn/haar toekomst. Dat gebeurt sinds dit jaar in het kader van de 'graduate school', waarin veelbelovende studenten worden begeleid op hun eerste schreden op het pad der wetenschap. Al tijdens de masterstudie krijgen studenten de kans om zich te trainen als onderzoeker. Ze krijgen extra cursussen die met name gericht zijn op de methode van het onderzoek. Bevalt dit goed en blijkt ze dit ook goed af te gaan, dan krijgen enkelen van hen de kans om op kosten van de universiteit na hun master examen te gaan werken aan een onderzoeksvoorstel. Twee keer per jaar wordt het beste onderzoeksvoorstel beloond met een aanstelling als assistent onderzoeker, die vier jaar de tijd krijgt

om te werken aan een dissertatie. Onderweg worden de promovendi ook begeleid. Ze krijgen extra cursussen methodologie en verdieping in het eigen vakgebied. Elke hoogleraar heeft inmiddels een eigen profiel, zodat van te voren duidelijk is wat van haar/hem verwacht mag worden in deze. Zo werkt de specialisering dus ook door in het onderwijs.

Het is allemaal wat minder vrij dan vroeger. Het goede daaraan is dat het ook wat minder vrijblijvend is. Men kan sneller doelgericht aan de slag en loopt minder risico om als promovendus rond te blijven zwemmen of zelfs te verdrinken in een poel aan vage ideeën.

Onderzoek anno 2020 vraagt voor de onderzoekers van nu misschien een omslag in het denken. Sommigen hunkeren nog naar de tijd van Ridderbos. Die tijd is echter voorbij. Het onderzoek zal door meer doelgerichtheid en meer teamverband ook niet slechter worden. Onderzoekers die hard roepen om individuele vrijheid zullen ook eens na moeten denken over de vraag of zij die vrijheid wel aan kunnen. In ieder geval zullen zij het moeten accepteren dat anderen hun die vraag voorleggen aan de hand van wat die vrijheid oplevert. Overigens vermoed ik dat iemand van het statuut van Ridderbos ook in 2020 en op de wijze waarop dan onderzoek gedaan wordt een goede bijdrage zou hebben geleverd.